

Nefodov D. V.

Admiral Makarov National University of Shipbuilding

CHARACTERISTICS OF CONTEMPORARY NATIONAL HISTORIOGRAPHY ON THE INDUSTRIAL WORKFORCE IN POSTWAR UKRAINIAN SSR (1946–1965)

The article examines the characteristics of contemporary national historiography concerning the industrial workforce of the Ukrainian SSR during 1946–1965. Contemporary Ukrainian historians have proved that the postwar recovery of Soviet Ukraine's industry was predominantly based on extensive development. Over 90% of industrial workers are found to have relied primarily on manual labor to meet production targets, while inadequate safety measures frequently resulted in the significant injuries of workers. Despite official rhetoric emphasizing the leading role of the workforce, it had limited actual influence over enterprise management. The regime's continuous mobilization and propaganda efforts – promoting “socialist competition” and various movements of “advanced workers and production innovators” – further reinforced this contradiction. The genuine enthusiasm and self-sacrifice of the workforce, motivated by aspirations for a better future, is stated to have often been entangled with the formalism and ideological demagoguery characteristic of the communist system.

The prevailing view among contemporary Ukrainian scholars is that, while individuals sought to rebuild the economy as a means of restoring normalcy for themselves and their families, the Soviet leadership appropriated these efforts under the guise of serving the “higher interests of the homeland of October.” Although workers endured harsh living and labor conditions, their belief in a brighter future was reinforced by visible progress in overcoming economic devastation. However, J. Stalin and his inner circle intending to consolidate the totalitarian system rejected democratic reforms. The interests of those benefiting from the command economy and rigid ideological structures further obstructed the change. Additionally, historians emphasize that the absence of prior democratic traditions within mass consciousness hindered the recognition of the need for systemic political transformation.

Key words: industry, historiography, enterprise, postwar reconstruction, industry, workforce, Ukrainian SSR.

Problem Statement. Contemporary national historical scholarship critically reassesses the overall state of Soviet historiography, with particular attention to the historiographical portrayal of the workforce in the Ukrainian SSR. However, there is a noticeable decline in scholarly interest in synthesizing historiographical findings within specific historical periods.

Analysis of recent research and publications. The research papers of V. Pavlenko, Yu. Nikolaiets, and historiographical analysis by O. Dodonov, O. Surhai, and Ya. Hrytsak feature various characteristics that, while not directly associated, share similarities with the topic of our study.

The purpose of the article. The author aims to study the characteristics of the contemporary national historiography on the industrial workforce in postwar Ukrainian SSR (1946–1965).

Presentation of the basic material. Soviet historians largely overlooked the topic concerning the

employment of prisoners of war, internees, repatriated individuals, and Ostarbeiters. However, M. Loboda [24; 25], A. Chaikovskiy [34], D. Aliksieieva-Protsiuk [2; 3], O. Potylchak [27], and N. Kalkutina [20] have paid significant attention to this issue.

D. Aliksieieva-Protsiuk has thoroughly studied the prerequisites, causes, practical tasks, characteristics, forms and methods of organization, development and functioning of the system of placement, maintenance, provision and labor exploitation of the guarded contingents on the territory of Ukraine. The researcher emphasizes the specifics that distinguished the territory of the Ukrainian SSR in the placement, maintenance, and provision of prisoners of war and internees. The enormous destruction created problems with the organization and arrangement of camps and the provision of prisoners with the most necessary things. At the same time, the scale of reconstruction work determined the density of deployment of significant

special contingents, primarily in the industrialized East and South of Ukraine [3, p. 185]. The researcher describes the typical problems that affected the state of the labor resources of prisoners of war and internees, the efficiency of their labor, which remained in the postwar period, among which she primarily mentions the lack of housing for workers, unsatisfactory food, household and logistical conditions, violations of safety organization, misuse of specialists, distraction by minor secondary work, poor organization of work, lack of work clothes, tools and equipment etc. Describing the contribution of prisoners of war and internees to postwar reconstruction as significant, the researcher draws attention to the fact that the key burden during the reconstruction period was carried by the citizens of the Soviet state [3, p. 194–195].

The participation of prisoners of war of Germany and its allies in the postwar reconstruction of southern Ukraine has been researched in N. Kalkutina's dissertation [20]. Having given this issue due consideration, the author found out that the main form of labor organization for prisoners of war was the brigade form with partial self-management, which, according to N. Kalkutina's view, was ineffective due to the lack of interest of the captured brigadiers in increasing labor productivity, who, taking advantage of the lack of control by the camp administrations and state authorities, did not encourage their subordinates to do so. The historian supports the idea that the state authorities using the special contingent violated almost all forms of labor organization. In the course of the study, the scholar found out that the scale of reconstruction work in southern Ukraine determined the priority of concentrating significant special contingents in this region. The analysis of the sectors employing this labor force showed that prisoners of war were mainly employed in shipbuilding and metallurgical industries.

O. Potylchak's findings indicate that the involuntary deportation of numerous foreigners, chiefly ethnic Germans, to the Ukrainian SSR was executed to ensure a workforce at low cost for the reconstruction of vital sectors of the economy. Interned foreigners were used mainly in labor-intensive industries, such as the coal industry and ferrous metallurgy of the Ukrainian SSR. The government considered the territory of the republic to be the most important resource and industrial base for the deployment of the "labor pool" of internees. The scientist found out that in 1945–1949, 180 separate working battalions (WB) were created in 9 eastern, southern and central regions of the Ukrainian SSR to accommodate and exploit mobilized and interned foreign citizens [27, p. 22].

M. Loboda proved the fact that the spread of "free" forced labor created the illusion of its cheapness. The historian came to the conclusion that the costs of maintaining paramilitary guards, camp administration, inefficiency of exhausted people who worked, as a rule, not in their specialty, without appropriate tools and equipment, and without material incentives made the cost of finished products higher than at enterprises civilian workers were employed [24, p. 89].

A thorough doctoral study by S. Halchak [12] is devoted to such a complex and poorly researched issue as the situation of civilian forced laborers of the Reich in Ukraine. The Soviet government considered millions of repatriates as an important reserve of labor to rebuild the country's destroyed economy. The historian convincingly proved that despite the rights and freedoms of repatriates declared by the Soviet state, in real life the political status of a person returning to the USSR from abroad was in fact not much different from a criminal: the same conversations with NKVD and NKGB officers, the opening of a special "case", and a ban on living in capital cities. At the same time, the scholar notes that during the filtration process, the issue of using each repatriate to the maximum benefit of the USSR was being resolved, and a large number of them were sent to labor battalions that were used in the reconstruction and operation of Donbas mines, industrial centers of the republic and the USSR as a whole [12, p. 19]. S. Halchak notes that all those who arrived in their homeland needed financial assistance from both the state and local economic authorities. The historian's research indicates that, even with the allocation of financial assistance in local budgets, repatriates did not benefit from these funds [12, p. 22]. Comparing the situation of repatriates in the Khrushchev era, the researcher notes that it changed for the better due to the easing of the passport regime, the implementation of a number of social programs, and improved living conditions. However, the Ostarbeiters never felt like "full-fledged members of the glorious big family of socialist builders" [12, p. 26].

Numerous topics concerning the workforce are featured in H. Kasianov's [21], M. Shytiuk's [35], V. Ivanenko's [19], and B. Zakharov's [18] monographs representing repressions and activities associated with the dissident movement. In a number of works on the opposition movement (in particular those by O. Bazhan and Yu. Danyliuk [4; 5; 14], I. Stasiuk [33], A. Rusnachenko [29], V. Kononenko [22], M. Mozhovsky [26], and O. Rabenchuk [28]), themes devoted to the participation of workers in the dissident movement can be seen. S. Vasylenko's dis-

sertation is devoted to the oppressive measures taken by the authorities against different groups of workers. This primarily includes individuals who during the war, either betrayed their homeland, stayed in occupied areas, or were compelled to work in Germany. It also addresses those who breached labor discipline, threatened the execution of plans, expressed dissatisfaction with the system or even to a minor degree was disliked by the authorities. In the first postwar years, a large number of repatriates were especially subjected to repression. According to the researcher's findings, 1,334,425 repatriates passed through regional assembly and transfer points from July 1, 1945, to January 1, 1946, including 1,128,561 civilians (85%). Most often, the labour army members were sent to rebuild and operate the mines of Donbas or to harvest timber [6, p. 10].

An attempt to comprehensively analyze the national liberation movement in Ukraine in the mid-50s and early 90s was made by A. Rusnachenko [29], who emphasizes that it was the labor movement that showed significant resistance to the authorities during this period. Later workers' sporadic and unorganized strikes in the postwar period developed into a powerful labor movement opposing totalitarianism and the power of the Communist Party. The paper first examines the documented origins of workers' resistance, and later of the movement, after the completion of the industrial workforce on its own base [29, p. 10].

The study conducted by O. Dodonov aimed to examine the distinctive aspects of workers' involvement in the socio-political landscape of the USSR during the postwar era. His research focused on revealing the trends in both the numerical and qualitative growth of the CPSU, the representation of workers within the party and its leadership, and their level of involvement in formulating and implementing party policies. Furthermore, he sought to uncover the reasons behind the distortions in these relationships, demonstrate workers' participation in state management through the Councils and the Komsomol, and highlight efforts to boost the activity of worker-deputies in tackling socio-political, economic, and cultural issues, while also identifying related challenges. According to the scholar, workers were not the majority within the CPSU membership, lacked a significant role in its governing structures, and did not have a substantial impact on the party's activities or its political strategies. By its very nature, the CPSU did not become a political party of the workforce. The CPSU did not represent the interests of the entire Soviet populace, nor could it achieve this status amid increasing economic disparities and the stark division of both

the population and party members into affluent and impoverished groups, alongside the entanglement of some leaders with organized crime. The historian states that the CPSU consisted of two parties: "the party of the top" and "the party of the bottom", which had far from common interests and goals [16, p. 17]. O. Dodonov's key claim is that the degree of impact that the workforce had on socio-political processes in the USSR during the postwar period is not reflective of the important historical role it was intended to play in industrial, socio-political, spiritual, and cultural contexts, as well as in addressing the needs and trends of society.

The dynamic events of the current era have inspired a wave of publications concerning the historical context of southeastern Ukraine, primarily Donbass and Crimea. First of all, these are the works by Ya. Vermenych [7–11], L. Yakubova [36], V. Ablitsov [1], I. Dziuba [15], V. Golovka [13] and a number of collective monographs. The researchers tried to find answers to the contemporary questions in history, made an attempt to find the causes of the tragic events of modern times, including in the post-war history of the region. As the authors of the study "Donbas and Crimea: a place in the modern national project (analytical note)" aptly noted, understanding the features of regional communities, without exaggeration, can be a key factor in an adequate interpretation of the situation and overcoming the crisis. Consequently, the scientific relevance of studying the historical circumstances of the formation and characteristic features of the phenomenon of Donbass and Crimea regional communities is undeniable [31, p. 7]. Contemporary scientists have found that organized migrations became the main source of replenishment of the labor force for the reconstruction of the industrial complex of Donbas, the creation of a stable working class, and eventually became an important factor in the population of the region. This played a fatal role in the history of Donbass, causing distortion, deformation of the processes of natural reproduction of society in all its components: socio-economic, socio-political and ethno-cultural [23, p. 637].

Ya. Vermenych has properly acknowledged that the disharmonious development of urbanization processes was manifested primarily in the hypertrophied development of industrial centers in Southern Ukraine, while in other regions the pace of urbanization was much lower. The development of social, engineering, and transport infrastructure noticeably lagged behind the pace of industrial construction. The fact that the urbanization process was unfinished, defective, and one-sided is considered by the scientist

as a result of industrialization that was not designed to meet people's needs [9, p. 368]. The historian suggests that while the notions of modernization and urbanization are associated with positive outcomes, the processes of urbanization do not, by themselves, guarantee social development. Unlike urbanization of an intensive, civilized type, which forms a developed urban environment, Soviet urbanization was purely extensive and provided only one-sided, military-industrial or fuel-raw material growth. This direction of urbanization led to the emergence of settlements that were called cities, but in fact became giant workers' villages [8, p. 50].

Conclusions. Contemporary national historians have proved that the industrial recovery of Soviet Ukraine in the postwar period was mainly based on extensive development. More than 90% of industrial workers relied on manual labor to achieve production targets, and the lack of sufficient safety measures frequently resulted in serious injuries in the workplace. Although official statements highlight the prominent position of the workforce, in reality, workers possessed minimal power in the management of enterprises. The regime's ongoing mobilization and propaganda initiatives, advocating for "socialist competition" and various movements aimed at "advanced workers and production innovators", served to deepen this inconsistency. The

people's sincere enthusiasm and their readiness to make further sacrifices in pursuit of a more promising future, were intricately woven into the formalism and demagoguery that characterized the communist ideology. A significant number of contemporary Ukrainian historians assert that the primary motivation behind the economic reconstruction was the people's desire to restore a normal life for themselves and their families. The authorities framed this endeavor as being aligned with the "highest interests of the October homeland." Despite the challenging living and working conditions, people hoped for a better future. This optimism was further reinforced by the workers' recognition that their diligent efforts were enabling the nation to gradually surmount substantial challenges and address the complex issues associated with revitalizing the devastated economy. Nevertheless, J. Stalin and his inner circle, in their efforts to consolidate the totalitarian regime, rejected any notion of democratic development for the country. Likewise, those who favored the preservation of the command economy and simplistic ideological interpretations were resistant to such changes. Furthermore, researchers point out that the mass consciousness was devoid of experience in a society evolving under democratic principles, which impeded the understanding of the urgent need for a radical transformation of the political system.

Bibliography:

1. Абліцов В. Донбас: європейська Україна чи азійське дикопілля? К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. 97 с.
2. Алексєєва-Процюк Д. О. Використання праці іноземних військовополонених та інтернованих на території України (1939–1953): нормативно-правові та організаційні засади. К.: Просвіт, 2011. 240 с.
3. Алексєєва-Процюк Д. О. Організація утримання і трудового використання іноземних військовополонених та інтернованих на території України (1939–1953 рр.) : дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.01. К., 2008. 250 с.
4. Бажан О. Репресивна діяльність органів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ на Київщині у 1919–1980-ті рр. *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2011. С. 156–234.
5. Бажан О. Г., Данилюк Ю. З. Український національний рух: основні тенденції і етапи розвитку (кінець 1950-х – 1980-ті роки). К.: Ін-т історії України НАН України, 2000. 232 с.
6. Василенко С. М. Повоєнні репресії проти населення України (1944–1953 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». Запоріжжя, 2011. 20 с.
7. Верменич Я. В. Донбас у контексті теорій порубіжжя: соціогуманітарний аналіз. *Український історичний журнал*. 2015. № 1. С. 108–134.
8. Верменич Я. В. Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір. К.: Ін-т історії України НАН України, 2015. 69 с.
9. Верменич Я. В. Південна Україна на цивілізаційному пограниччі. К.: Ін-т історії України НАН України, 2015. 482 с.
10. Верменич Я. В. Південна Україна: взаємовпливи держав та культур на цивілізаційному пограниччі. Аналітична записка. К.: Ін-т історії України НАН України, 2015. 81 с.
11. Верменич Я. В. Пошук моделей консолідації української нації на рубежі XIX і XX століть: погляд з понад сторічної відстані. Аналітична доповідь. К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 99 с.

12. Гальчак С. Д. Становище цивільних примусових робітників Райху в Україні (1945–2010 рр.): історичні, соціально-побутові та правові аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». К., 2012. 40 с.
13. Головкин В. «Тягар пострадянської людини»: історіографічний образ донецької ідентичності. *Історіографічні дослідження в Україні. Зб. наук. праць*. Вип. 24. К., 2014. С. 38–50.
14. Данилюк Ю. З., Бажан О. Г. Опозиція в Україні (друга половина 50-х – 80-ті рр. XX ст.). К.: Рідний край, 2000. 616 с.
15. Дзюба І. М. Донецька рана України: Історико-культурологічні есеї. К.: Ін-т історії України НАН України, 2015. 78 с.
16. Додонов О. Ф. Участь робітників у політичному житті СРСР. 1961–1991 рр. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія». Дніпропетровськ, 2001. 38 с.
17. Донбас в етнополітичному вимірі. К.: ІПІЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2014. 584 с.
18. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987). Х.: Фоліо, 2003. 144 с.
19. Іваненко В. В. Біль і звитяга: XX століття в українському вимірі. Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2003. 332 с.
20. Калкутіна Н. В. Участь військовополонених Німеччини та її союзників у повоєнній відбудові Південної України (1944–1950 рр.): дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.01. Миколаїв, 2015. 265 с.
21. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960–80-х років. К.: Либідь, 1995. 224 с.
22. Кононенко В. В. Суспільно-політичні настрої та моральний стан населення України в повоєнний період (1945–1953 рр.): дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.01. Вінниця, 2004. 231 с.
23. Кульчицький С., Якубова Л. Донеччина і Луганщина у XVII–XXI ст.: історичні фактори й політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі. К.: Ін-т історії України НАН України, 2015. 813 с.
24. Лобода М. К. Використання трудових ресурсів у відбудові важкої промисловості України (1943–1950 рр.): дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.01. К., 2007. 234 с.
25. Лобода М. К. Трудові ресурси у важкій промисловості України під час нацистської окупації та у відбудовний період (1941–1950). К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. 206 с.
26. Мозговський М. В. Боротьба тоталітарної системи проти діячів української науки та культури в повоєнний період (1946–1953 рр.): дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.01. Харків, 2005. 223 с.
27. Потільчак О. В. Радянські режимні установи для військовополонених та інтернованих в УРСР (1939–1954 рр.): організація, дислокація, структура : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». К., 2005. 32 с.
28. Рабенчук О. Соціальна активність та настрої населення України у повоєнний період (друга половина 1940-х – початок 1950-х рр.). *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика: Зб. ст.* К., 2007. Вип. 12. С. 324–339.
29. Русначенко А. М. Національно-визвольний рух в Україні (середина 1950-х – початок 1990-х років): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра іст. наук: спец. 07.00.01 «Історія України». К., 1999. 57 с.
30. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи (Аналітична доповідь). К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 616 с.
31. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим: місце в модерному національному проєкті (аналітична записка). К.: Ін-т історії України НАН України, 2016. 66 с.
32. Смолій В. Донеччина і Луганщина: місце в модерному українському національному проєкті. Аналітична доповідь. К.: Ін-т історії України НАН України, 2015. 62 с.
33. Стасюк І. М. Український національно-патріотичний рух в УРСР (середина 1950-х – кінець 1980-х років): дис. ... кандидата іст. наук : 07.00.01. Львів, 2002. 218 с.
34. Чайковский А. С. Плен. За чужие и свои грехи (Военнопленные и интернированные в Украине 1939–1953 гг.). К: Парламентское изд-во, 2005. 972 с.
35. Шитюк М. М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20–50-ті роки XX століття. К.: ТЕТРА, 2000. 550 с.
36. Якубова Л. Д. Етнонаціональна історія Донбасу: тенденції, суперечності, перспективи в світлі сучасного етапу українського націотворення. К.: Ін-т історії України НАН України, 2014. 109 с.

Нефьодов Д.В. ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ВІТЧИЗНЯНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ РОБІТНИЦТВА ПОВОЄННОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ РСР (1946–1965 РР.)

Стаття присвячена дослідженню особливостей сучасної вітчизняної історіографії робітництва повоєнної промисловості Української РСР (1946–1965 рр.). Встановлено, що сучасні вітчизняні дослідники довели, що повоєнне відновлення української радянської промисловості здійснювалось на переважно екстенсивній основі. З'ясовано, що понад 90% робітників промислових підприємств України досягали норм виробітку переважно ручною працею. Відсутність належної техніки безпеки часто призводила до значного травматизму. Багато йшлося про провідну роль робітничого класу в суспільстві, але мало робилося, щоб робітники реально господарювали на підприємствах. Певною мірою всьому цьому сприяли перманентні мобілізаційно-пропагандистські заходи, що їх здійснював тодішній режим, інспіруючи «соціалістичне змагання» та різного роду «рух передовиків і новаторів виробництва». Розкрито, що реальний, повсякденний ентузіазм людей, їх готовність до чергової самопожертви в ім'я кращого майбуття – все це тісно перепліталось з іманентно притаманними комуністичній системі формалізмом і демагогією.

Встановлено, що переважна більшість сучасних вітчизняних істориків підтримують позицію відносно того, що відбудовуючи господарство, люди відроджували, в першу чергу, нормальне життя для себе і своїх дітей, а система списувала все, насамперед, на «найвищі інтереси батьківщини Жовтня». Важкими були умови, в яких працювали і жили люди, але їх підтримувала віра в краще життя. Це почуття зміцнювалося ще й тому, що трудящі бачили, як завдяки їх звитяжній праці країна поступово долала величезні труднощі, розв'язувала надзвичайно складні завдання відродження зруйнованого господарства. Однак Й. Сталін та його оточення, намагаючись зміцнити тоталітарний режим, відкидали можливість розвитку країни в демократичному напрямку. Цього не хотіли й ті сили, які зацікавлені в збереженні командної економіки і вульгаризованих форм ідеології. Водночас на думку дослідників, принципове значення мало і те, що в масовій свідомості не було досвіду життя в суспільстві, що розвивається на принципах демократизму, що само по собі перешкоджало розумінню необхідності радикального оновлення всієї політичної системи.

Ключові слова: *індустрія, історіографія, історіописання, підприємство, повоєнна відбудова, промисловість, робітництво, УРСР.*